

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 18 • sayı / issue: 1 • yaz / summer 2018

ARAŐTIRMA

Research

Şer'î Nasslarda Lügavî Yorumlamadan Kaynaklanabilecek Hataların Engellenmesinde Hadislerin Rolü – Serika Ayeti Örneği

Mustafa Ölmöz

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı

mstolmez87@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-7708-8747>

Geliş Tarihi / Received: 13.04.2018 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 26.06.2018

Öz

Kur'an ayetlerinin doğru yorumlanmasında, Arapça lafızların manalarına vukûfiyetin inkâr edilemez bir rolü vardır. Ancak siyak-sibak ilişkisinden ve İslam dininin sünnet, icma ve kıyas gibi diğer kaynaklarından uzak tutulduğu takdirde bazı yanlış sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. İslam'da hırsıza verilecek cezanın belirtildiği Maide Suresi'nin 38. ayeti hakkında yapılan tartışmalar, bu konudaki örnekler arasında yer almaktadır. Ayetteki kelimelerin mecazi anlam taşıyıp taşımadığı Müslümanların zihnini meşgul etmekte, verilmek istenen cezanın suçluyu hırsızlık yapmaktan alıkoyacak herhangi bir yaptırım mı yoksa ayetin zahiri üzere kişinin elinin kesilmesi mi olduğu tartışması günümüzde de dile getirilmektedir. Ayrıca ayette kullanılan mutlak ifadeler ile çalınan malın miktarı, hırsızın ve hırsızlığın vasıflarının zikredilmemesi de cezanın uygulanabilirlik problemini doğurmaktadır. Karşılaşılan bu tür sorunların giderilebilmesi için İslam dininin Kur'an dışındaki temel kaynaklarına, özellikle de sünnete başvurma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yazımızda, İslam teşriinde hadislerin önemini ve şer'î nasslarda lügavî yorumlamadan kaynaklanabilecek hataların engellenmesindeki rolünü, ahkâm ayetleri özelinde "serika ayeti" örneği ile inceleyerek değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sünnet, Hadis, Serika, Hırsızlık, Lügavî yorum.

The Role of Hadiths in the Preclusion of Errors Caused by the Linguistic Interpretation of Adilla-i Shariyyah-The Case of Sarikah Verse

In the correct interpretation of the Qur'anic verses, command over the meaning of the Arabic words plays an undeniable role. However, some misconceptions can arise if it is kept aloof from the relationship between the siyak-sibak and other sources of Islamic religion such as sunnah, icma' and comparison. Discussions on the 38th verse of the Surat al-Maid'a, which is the punishment for the thief in Islam, are among the examples for this subject. There are still ongoing discussions today about the metaphorical significance of the verse, whether the punishment to be given will prevent further theft crimes, or whether the hand is to be cut off based on the literal interpretation of the verse. Furthermore, in addition to absolute expression, the quantity of goods stolen, ignorance of the characteristics of the thief and robbery bring out applicability issues. In order to overcome these issues, there emerges the necessity to resort to fundamental sources of Islamic religion besides the Qu'ran and that is the sunnah. In our article, we have evaluated the importance of the hadiths in the Islamic tradition and the role of preventing the errors that might emerge from the linguistic of the shar'i nass by using the case of "Sarikah Verse".

Keywords: Sunnah, Hadith, Sarikah, Robbery, Linguistic interpretation.

Atıf / Cite as

Ölmez, Mustafa, "Şer'î Nasslarda Lügavî Yorumlamadan Kaynaklanabilecek Hataların Engellenmesinde Hadislerin Rolü – Serika Ayeti Örneği", *Marife*, 18/1 (2018): 259-278.

Giriş

İslam, her bir ferдин hayat hakkını önemseyen ve bireyleri korumak için ihtiyaç duyulacak bütün araçlara sahip kâmil bir düzendir.¹ Kendisine tabi olan ve olmayan herkesin asgari ihtiyaçlarını karşılamayı vazife edinen bu nizam, insanların yaptığı her işi meşru yoldan yapmalarını emreder.² Özellikle mal ve para kazanmanın sadece helal yoldan olması gerektiğini, aksi takdirde toplumun huzur ve refahının bozulacağını vurgular.³ İslam, nefis terbiyesini esas alarak, kişilerin vicdanen iyi ile kötüyü ayırt etme muhakemesini meleke haline getirip, kendisine tabi olan Müslüman ve zimmî toplumların huzurdan yoksun bırakılmasına karşı durur. Can ve mal güvenliğine halel gelmesi durumunda, insanlar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için kendisini hüküm merci olarak kabul eder.⁴

Kişiyi hırsızlığa itebilecek en önemli etkenlerden biri olarak görülen yoksulluğun ortadan kaldırılmasını emreden⁵ İslam düzenin içerisindeki bir kişi hırsızlık yapacak olursa, belli bir yaptırımla karşılaşacağı aşikârdır. Bu yaptırım, İslam hukukunun anayasası sayılan Kur'an-ı Kerim'in serika ayetinde belirtildiği üzere hırsızlık suçunu işleyen kişinin elinin kesilmesi şeklinde yer almıştır.⁶ Ancak etrafındaki tartışmalardan anlaşıldığına göre, ayetteki ifadelerin açıklığa kavuşturulmaya ihtiyacı vardır. Bu tartışmaların merkezinde, ayetteki el kesmenin mecazi mi yoksa hakiki manada mı algılanması gerektiği problemi bulunmaktadır. Mecazi kabul edilmesi halinde ayetin zahirinin aksine bir durum ortaya çıkmakta ve suçluyu hırsızlık yapmaktan alıkoyacak herhangi bir yaptırım, ceza olarak yeterli görülecektir. Hakiki anlamın kabul edilmesi durumunda ise hırsızın elinin kesileceği; ancak hangi el, nereden ve nasıl sorusunun cevabı ayette bulunamayacaktır. Tam bu noktada hayatını İslam ile özdeşleştirmek, hayat ile olan bağlarını Kur'an'a göre kurmak isteyen kişilerin iyi bir yorumcu olmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Allah'ın insanlığa yaptığı seslenişten neyi kastettiğini, kullarından neleri talep ettiğini doğru şekilde anlamak isteyen bir kimse, şer'î nasslardan anladığını İslam dünyasının ilmi müktesebatı, geçmiş ve günümüz toplumlarının sosyokültürel yapılarıyla ilişkilendirmelidir. Bu sayede gelenek ve modernite arasında sıkışmaktan kurtulmuş olur.

¹ Bk. Bakara 2/173, 179; Maide 5/3; İsrâ 17/31.

² Bk. Bakara 2/188, 275; Nisa 4/23-24; İsrâ 17/33, 35.

³ Bk. Araf 7/85.

⁴ Bk. Bakara 2/213.

⁵ İsrâ 17/26.

⁶ "Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık olmak üzere, Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah Aziz'dir, Hakim'dir." (Maide 5/38.)

Herhangi bir ayeti okuyan kimsenin zihninde, ayetteki lafızların zahirinden hareketle birtakım manalar doğrudan teşekkül etmektedir. Bununla birlikte kişi, bu lafızların zahiri dışında Arap lügatindeki değişik kullanımları göz önüne alarak farklı yorumlar da çıkartabilmektedir. Nitekim bir ifadenin aynı anda birden çok anlam barındırabilmesi, bir cümleden ya da bir ibareden anlaşılacak çok çeşitli hükümlerin olması mümkündür. Bizim üzerimize düşen, bu anlamların hangisinin kastedildiğini tespit edebilmek ve Kur'an'ı keyfilikten uzak bir şekilde doğru anlayabilmektir. Bu minvalde, İslam âlimleri Hicrî I. asırdan itibaren büyük çabalar sarf etmişler, Kur'an'daki mesajların eksiksiz ve doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için çeşitli kaideler ortaya koymuşlardır.

Zamanla sistemleşen ve Ulûmu'l-Kur'an, Tefsir Usulü vb. başlıklar altında kaleme alınan eserlerde açıklanan bu kaideler çerçevesinde genel olarak iki tür tefsir modeli ortaya çıkmıştır.⁷ Bunların ilki "naklî tefsir" veya "me'sûr tefsir" denilen, Rasulullah'nın (sa.) hadisleri yanında sahabe, tabiin ve tebe-i tabiinden nakillerle ayetlerin yorumlandığı rivayet tefsiridir.⁸ İkincisi ise "rey ile tefsir" ya da "ma'kûl tefsir" denilen Arap dili ve edebiyatı ile dinî ve çeşitli müspet ilimlere dayanan, kendi içerisinde genel olarak tasavvufi/işârî, felsefî, edebî-ictimâî ve lügavî tefsirler olarak gruplara ayrılan dirayet tefsiridir.⁹

Kur'an'ın dilini esas alan ve filolojik yönden onu inceleyen dirayet tefsir türlerinden lügavî tefsir,¹⁰ lafızların kullanımında hakikatin mi yoksa mecazın mı, lafızda kinayenin mi yoksa sarâhatin mi kastedildiğini ortaya koymakta önemli bir yere sahiptir. Lügavî tefsirin önceliği olan, Arapça lafızların delâletinin şer'î nassların doğru algılanıp yorumlanması ve ortaya çıkan hükümlerin hayata aktarılması sürecinde inkâr edilemez bir rolü vardır. Ancak ayetlere sadece dil endeksli bakılması, hadislerin ve sahabe ile ilk dönem İslam âlimlerinin yapmış olduğu izahların özgün yorumlama adına görmezden gelinerek kurban edilmesi sonucu birtakım isabetsiz değerlendirmelerle karşı karşıya kalınmaktadır. Neticede herkese göre farklı bir Kur'an ve İslam anlayışı ortaya çıkmaktadır. Kur'an'ın evrenselliği ve toplumları kuşatıcılığı göz önüne alınarak, farklı ırkların ve kültürlerin kendisinde bulunduğu İslam dünyasındaki ihtilafların ortadan kaldırılması ve bu toplumların birbiriyle uyum halinde olabilmesi için Kur'an'ın İslam dinindeki sünnet, icma ve kıyas gibi diğer kaynaklarıyla doğru yorumlanmaya ihtiyacı vardır.

Serika Ayeti Hakkındaki Lügavî Yorumların İncelemesi

Kendisi hakkında yapılan yorum farklılıklarından dolayı birbirinden oldukça uzak hükümlerin çıkartıldığı birçok ayet-i kerime bulunmaktadır. Evlilik

⁷ Hasan, Muhammed Ali, *el-Menar fi Ulumi'l-Kur'an Mea' Medhal fi Usûli Tefsir ve Mesadiruhu*, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2000, s. 260.

⁸ Eyyup, Hasan Muhammed, *el-Hadis fi Ulumi'l-Kur'ani ve'l-Hadis*, Daru's-Selam, İskenderiye 2004, s. 137.

⁹ Sabûnî, Muhammed Ali, *et-Tibyan fi Ulumi'l-Kur'an*, Mektebetu'l-Gazzalî, Dimeşk 1981, s. 153.

¹⁰ Bk. Anzî, Abdullah İbn Yusuf İbn İsa, *el-Mukaddimatu'l-Esasiyye fi Ulumi'l-Kur'an*, Merkezi Buhusi'l-İslamî - Leeds, İngiltere 2001, s. 308.

yükümlülüklerini yerine getirmeyen kadınlara karşılaşacağı uygulamayı konu edinen nüşûz ayeti,¹¹ salat kelimesinin “namaz ibadeti” anlamında olmayıp sadece “dua ve Allah’a itaat” gibi anlamlar¹² taşıdığına dair delil olarak getirilen ayetler¹³ konumuza örnek olarak gösterilebilir. Yazımızda bu ayetler içerisinde " وَالسَّارِقُ

وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءَ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ *“Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık olmak üzere, Allah’tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah Azîz’dir, Hakîm’dir”*¹⁴ ayeti hakkında tevili muhtemel lügavî izahları inceleyeceğiz.

Öncelikle ayet içerisinde geçen فَاقْطَعُوا (fekta’u) “kesin” ve أَيْدِيَهُمَا (eydiyehuma) “o ikisinin ellerini” kelimelerinin mecazi manada mı yoksa hakiki manada mı anlaşılması gerektiği üzerinde duralım. Kur’an’a bakıldığında bu kelimelerin farklı yerlerde her iki manada da kullanıldığı görülmektedir.

Arapçada eş sesli olan ve ayette çoğul sîgası ile kullanılan "يد" (Yed) kelimesi incelendiğinde, mecazi olarak “güç, kuvvet” manasına geldiği söylenebilir.¹⁵ Kur’an’da bu şekilde kullanımına dair şu örnekler vardır:

“اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عِبَادَتَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ” *“Sen onların söylediklerine karşı sabret ve kulumuz Davud’u o kuvvet sahibi zatı hatırla.”*¹⁶

“وَاذْكُرْ عِبَادَتَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ” *“Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim’i, İshak’ı ve Yakup’u da an.”*¹⁷

“وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ” *“Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz bizim (her şeye) gücümüz yeter.”*¹⁸

Bu ayetlerde görüldüğü üzere "أيد" (eyd) kelimesi güç-kuvvet anlamında kullanılmıştır. Ancak bu örneklerden hareketle serika ayetine “erkek ve kadın

¹¹ Nüşûz: Kadının kocasına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmemesi demektir. (Bk. Günay, Hacı Mehmet, “Nüşûz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIII, 303-304.) Tartışmaya söz konusu olan ayetin meali ise şöyledir: “Allah’ın, (iki cinse) birbirinden farklı özellik ve lütüfler bahsetmesi ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar. Saliha kadınlar Allah’a itaatkârdır; Allah’ın korumasına uygun olarak, kimsenin görmediği durumlarda da kendilerini korurlar. (Evlilik hukukuna) başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.” (Nisa 4/34.) Nüşûz ayeti hakkındaki yorumlar için bk. Yavuz, Yunus Vehbi, Kur’an’da Kadın Hak ve Özgürlüğü, Bayrak Yayınları, İstanbul 1999. S. 105; Ateş, Süleyman, “İslam’ın Kadına Getirdiği Haklar”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. V, S. 4, Ekim 1991, s. 324; Okuyan, Mehmet, “Kadına Yönelik Şiddete Kur’an’ın Bakışı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXIII, S. 23, 2007, s. 117.

¹² “Salât” kelimesinin taşıdığı anlamlar için bk. Okumuş, Mesut, Semantik Ve Analitik Açıldan Kur’an’da “Salât” Kavramı, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. III, S. 6, 2004/2, s. 11; Soysaldı, Mehmet, Kur’an’da Salât Kavramının Semantik Analizi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, Ekim 2010 – Mart 2011, s. 51.

¹³ Bk. Tevbe 9/103; Nûr 24/41; Ahzab 33/56.

¹⁴ Maide 5/38.

¹⁵ Ebu Mansûr, Muhammed İbn Ahmed el-Ezherî el-Herevî, *Tehzîbu'l-Lüğâ*, Dar-u İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 2001, XIV, 168.

¹⁶ Sad 38/17.

¹⁷ Sad 38/45.

¹⁸ Zariyat 51/47.

hırsızın gücünü (hırsızlık imkânlarını) kesin” şeklinde anlam vermede aceleci davranılmamalıdır. Nitekim “eyd” kelimesinin beşer uzvu olan “eller” anlamında kullanıldığı ayetler de vardır. Örneğin:

"فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيْسَ بِوَيْلٍ لَنَا قَلِيلًا قَوْلٌ هُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ"

"*Elleriyle bir kitap yazıp sonra da onu az bir bedel karşılığında satmak için "Bu Allah katındandır" diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay onların haline, kazandıklarından dolayı vay onların haline*"¹⁹

"بِأَيْدِي سَفَرَةٍ" "Yazıcı (meleklerin) ellerinde"²⁰

"فَلَمَّا تَجِدُوا أُمَّاءَ فَتَيِّمُوهُنَّ أَصْعَادًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ" "O zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek onunla) yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin."²¹

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ"

"*Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınıza mesh edip her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.*"²²

"(Ey Muhammed!) Eğer sana kağıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine o inkar edenler, "Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir" diyeceklerdi."²³

"أَكْمَهَارٌ جَلِيمَةٌ نَبَاهَا أَمْلَهُمْ أَيْدِيَطُشُونَ نَبَاهَا" "O (Putların) yürüyecek ayakları mı var? Yahut tutacak elleri mi var?"²⁴ ayetlerinde görüldüğü üzere "أيد" (eyd) kelimesi beşer uzvu "eller" anlamındadır.

Serika ayetindeki "eyd" kelimesi "eller" manasında kabul edilse bile, burada kastedilenin beşer uzvu olduğunu şüpheli gösteren başka bir durum da bu kelimenin çoğul sîgalı olarak zikredilmesidir. Bilindiği üzere Arapçada çoğul kelimeler üç ve daha fazla sayıyı ifade etmek için kullanılır.²⁵ Bu durumda ayetin zahirine göre en az üç tane elin kesilmesi gerekmektedir. Bir insanın da üç eli olamayacağından ya da hırsızlardan birinin iki, diğerinin bir elini kesmek gibi bir adaletsizlik yapılamayacağından burada kastedilenin mecaz olma ihtimali vardır, denilebilir. Ancak Arap lügatinde çoğul sîgalı kelime kullanımlarına bakıldığında, sayısal olarak iki ve daha fazla nesnelere için kullanıldığı da görülebilir.²⁶ Bu

¹⁹ Bakara 2/79.

²⁰ Abese 80/15.

²¹ Nisa 4/43.

²² Maide 5/6.

²³ Enam 6/7.

²⁴ Araf 7/195.

²⁵ Kazvîni, Ahmed İbn Faris İbn Zekeriyya, *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luga*, Daru'l-Fıkr, Dimeşk 1979, I, 479.

²⁶ Ebu'l-Beka, Eyyub İbn Musa el-Hüseynî el-Hanefî, *el-Külliyat Mu'cem fi'l-Mustalahat ve'l-Furûk el-Lügavî*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut ty. s. 1008; Molla Hüsrev, Muhammed İbn Ferâmuz, *Haşiyetü't-Tarsûsi Ala Mirâti'l-Usûl*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ty. s. 174; Aliferkevul, Ebu Ali el-Muîz, *el-İnara Şerhu Kitabî'l-İşara*, Daru'l-Mevki, Cezair 2009, s. 84.

takdirde ayet-i kerimedeki "أيديهما" (eydiyehuma) kelimesine "o ikisinin (biri) elini" -yani toplamda iki el- şeklinde mana verilebilir.²⁷

Bunlara ilaveten tartışma konularından biri de ayette geçen فَاقْطَعُوا (fakta'u) "kesin" kelimesinin kesmek anlamına gelip gelmediğidir. Bu kelimenin Kur'an'da çoğu zaman fiziksel kesme anlamında kullanılmadığı bilinmektedir. Örneğin:

"فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا" "*Zulmeden topluluğun kökü kesildi.*"²⁸

"Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kuruttuk."²⁹

"Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükâfatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır."³⁰

"Gecenin bir kısmında ailenle yola çık."³¹

Buraya kadar zikredilen ayetlerde "kata'a" fiili mecazi manada kullanılmıştır. Ancak Kur'an-ı Kerim'de bu kelime ile fiziksel kesmenin kastedildiği ayetler de bulunmaktadır. Nitekim;

"ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ" "*Sonra onun can damarını koparırdık.*"³²

"مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ" "*Hurma ağaçlarını kesmeniz.*"³³

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا إِسْمَعْتِ بِنَجْوَاهُنَّ أَسْرَتْهُنَّ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ (Kadın) Onların düzenlerini işitince, onlara (bir davetçi) yolladı, oturup dayanacakları yerler hazırladı ve her birinin eline (önlerindeki meyveleri soymaları için) bıçak verdi. (Yusufa da:) "Çık, onlara (görün)" dedi. Böylece onlar onu (olağanüstü güzellikte) görünce (insanüstü bir varlıkmış gibi gözlerinde) büyüttüler, (şaşkınlıklarından) ellerini kestiler ve: "Allah'ı tenzih ederiz; bu bir beşer değildir. Bu, ancak üstün bir melektir" dediler."³⁴

"لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ" "*(Firavun) "Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım" dedi*"³⁵ ayetlerinde açıkça anlaşıldığı üzere kastedilen fiziksel kesmedir.

²⁷ Kur'an'da çoğul sığalı kelimelerin kullanıldığı ancak kendisiyle tesniyenin kastedildiği örnekler için bk. Nisa 4/11; Şuara 26/15; Enbiya 21/78.

²⁸ Enam 6/45.

²⁹ Araf 7/72.

³⁰ Tevbe 9/121.

³¹ Hud 11/81.

³² Hakka 69/46.

³³ Haşr 59/5.

³⁴ Yusuf 60/31.

³⁵ Araf 7/124.

Ayet-i kerimelere baktığımız zaman tartışmaya konu olan “eyd” ve “kata’a” kelimelerinin kimi yerde mecazi kimi yerde ise hakiki manada kullanıldığını görmekteyiz. Peki, yanlış bir sonuca ulaşmamak için nasıl bir yol izlenmelidir?

Öncelikle, ayetlerdeki ifadeler siyak-sibak ilişkisinden soyutlanmış olarak ele alınmamalı, onlara parçacı yerine bütüncül bir şekilde yaklaşılmalıdır. Ayetleri kuşatan tarihî ve toplumsal şartlar göz önünde bulundurularak ve ayetlerin indiriliş sebepleri dikkate alınarak yorumlanmalıdır.³⁶ Bu bağlamda söz konusu ayetin nüzul sebebine bakılacak olursa, Zafer İbnu'l-Haris oğullarından Tu'me İbn Umeyrik'in, komşusu Katade İbnu'n-Numan'a ait un çuvalı içerisindeki -haddi gerekli kılacak kıymetteki- bir kalkanı çalması üzere nazil olduğu görülür.³⁷ Ayetin sibakı incelediğinde ise Allah ve Resulü ile savaştan ve yeryüzünde bozgunculuk yapan kimselere verilecek cezadan bahsedilmektedir. Bu cezanın ise suçluların el ve ayaklarının çaprazlama -fiziksel- kesilmesi şeklinde olacağı bildirilmekte, ardından da kafirlerin işledikleri günahların bedelini kıyamette mutlaka göreceğinden haber verilmektedir.³⁸ Serika ayeti siyak-sibak ilişkisi içerisinde ele alınacak olursa; hırsızın elinin kesilmesinden fiziksel kesmenin kastedildiği, bu cezanın hırsıza verilecek dünyevi bir ceza olduğu, uhrevi cezanın ise Allah'a havale edildiği söylenebilir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için lafızlara yüklenilecek manaların doğru tespitinde siyak-sibak ilişkisinin önemine işaret eden başka bir misal verilecek olursa, İslam dininin direği sayılan namazla ilgili ayetler gösterilebilir. Sözlükte dua anlamına gelen³⁹ “salât” lafzı, bazı ayetlerdeki siyak-sibak ilişkisi göz önüne alınarak, ıstılahta belli ve özel fiiller şeklinde yapılan ibadet⁴⁰ anlamını kazanmıştır. Örneğin;

“Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin, yücelteceğin bir sadaka al ve onlara dua et; çünkü senin duan, onlara huzur verir. Allah işitendir, bilendir.”⁴¹

“İِنَّا لِلّٰهُمَّا لَآ نَكْتَهُمْ صَلُّوْا عَلَيَّا نَبِيِّنَا الَّذِيْ اَمَرْنَا بِصَلٰوٰتِهَا وَسَلِّمُوا سَلَامًا”⁴² “Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât (rahmet ve sena) ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât (dua) edin, selam edin”⁴² ayetlerinde görüldüğü üzere salat kelimesi lügavî anlamda kullanılmıştır. Bununla birlikte aynı lafzın siyakına uygun ıstılâhî anlamda kullanıldığına delalet eden ayetler de bulunmaktadır. Örneğin;

³⁶ Kırbasioğlu, M. Hayri, "Kadın Konusunda Kur'ân'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler", *İslami Araştırmalar*, c. V, s. 4, Ekim 1991, s. 272.

³⁷ Bk. Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali İbn Ahmed, *Esbabu Nuzûli'l-Kur'an*, Daru'l-İslah, Demmam 1992, I, 181.

³⁸ Bk. Maide 5/33-37.

³⁹ Bk. Zebîdî, Muhammed ibn Muhammed ibn Abdurezzak, *Tâcu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kamus*, Daru'l-Hidaye, Beyrut ty., XXXVIII, 437.

⁴⁰ Cürcani, es-Seyyid Şerif, Tarifat, Derseadet, İstanbul, 1318 h., s. 90; İbn-i Faris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya, Mu'cemu Makayisi'l-Luga, (thk. Abdüsselam Muhammed Harun), Matbaatu Mustafa elBabi'l-Halebi, Mısır, 1970, C. III s. 300.

⁴¹ Tevbe 9/103.

⁴² Ahzab 33/56.

" وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاٰعِينَ " *"Namazı kılın, zekatı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin."*⁴³

" وَإِذَا هَرَبْتُمْ فَمَا لَأَرْضَفَا سَعَالِكُمْ جُنَا حَانَ تَقْصُرُوا مَنَا الصَّلَاةَ إِنَّا نَحْفَشُ مَا نَبِيْتُنَا كَمَا الَّذِي نَكْفُرُوا " *"Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur."*⁴⁴ Görüldüğü üzere ayette "salat"ın kısaltılması istenmektedir. Eğer buradaki kelime "dua" anlamında ise duanın kısaltılmasının kafirlerin saldırısına karşı ne etkisi olabilir? Fiziki bir hareket gerektirmeyen, kalben de yapılabilecek bir şeyin kısa tutulması anlamsız kalıyorsa burada kastedilenin dua değil; iftitah tekbirıyla başlayıp selamla sona eren, içerisinde kıyam, kıraat, kavme, rüku, secde ve ka'de gibi özel fiilleri bulunduran namaz olduğu anlaşılır. Kısacası herhangi bir lafzın lügavî veya istilâhî anlamda kullanılıp kullanılmadığı, o lafzın içinde geçtiği siyak ve sibakından ortaya çıkmaktadır.

Aceleci davranarak bir anlık yeni söylemler dile getirme heyecanıyla ayetleri yorumlamak son derece tehlikeli ve yanlıştır. Bunun neticesi olarak, bizatihi yaşantıları ve dünya görüşleri açısından Kur'an'a aykırı oldukları halde, kendilerini samimi Müslümanlar olarak düşünen kişiler, kendilerini aldatma durumuyla karşı karşıya da kalabilirler. Böylesi bir yanlışın insanlara dünya ve ahiretlerinde saadet kapısı aralaması mümkün değildir.⁴⁵ Oysaki Kur'an sadece iyi bir dil bilgisi ile yorumlanmaktan daha fazlasını hak etmektedir. On dört asırlık mükteşebatımız bir kenara atılmamalı, İslam dininin asli kaynakları Kur'an'ın fehmedilmesi için kullanılmalı, özellikle de Peygamberimiz'in (s.a) sünneti dinin anlaşılmasında aslı müracaat kaynağımız olmalıdır.

Buraya kadar zikredilenlerden lügavî yoruma karşı olumsuz tutum takınma gerekliliği anlaşılmalıdır. Bilindiği üzere Efendimiz'in (s.a) en büyük mucizesi, Kur'an'ın i'câz'ı, yani ayetlerde kullanılan ifadelerdeki hayrete düşüren, üstün belagattır. Buna binaen İslam âlimleri Arapça lafızların delaletine vakıf olmanın şer'î nasları anlamadaki rolüne önem vermişlerdir. Öyle ki İmam Malik'in Arapçaya vakıf olmadığı halde Kur'an'ı tefsir eden bir kimsenin cezalandırılmasını söylediği bile nakledilmektedir.⁴⁶ Bununla birlikte imsak vaktinin başlangıcının ne zaman olduğunu belirten ayet-i kerimenin izahında olduğu gibi⁴⁷ Rasulullah (s.a) dahil olmak üzere sahabenin de zaman zaman lügavî tefsire başvurması, bunun caiz olduğunu göstermektedir.⁴⁸ Ancak yaptığı yorumlara güvenen ve onunla

⁴³ Bakara 2/43.

⁴⁴ Nisa 4/101.

⁴⁵ Ünver, Mustafa, *Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü*, Sidre Yayınları, Ankara 1996, s. 11.

⁴⁶ Bk. Zerkeşi, Bedruddin Muhammed İbn Abdullah, *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an*, Daru'l-Marife, Beyrut ty, II, 160.

⁴⁷ Bakara suresindeki " وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَكُمُ الْحَقِطُ الْكَيْبُضُ مِنَ الْحَقِطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ " *"Beyaz ip siyah ipten ayırt edilinceye (tan yeri ağarcıncaya) kadar yiye, için."* (Bakara 2/187) ayetindeki "İp" kelimesini Adiy İbn-i Hatim zahiri üzere anlayarak, imsak vaktinin girdiğini anlamak için evinde siyah ve beyaz ipler belirmesini beklemiş, bu sürede de yiye içmeye devam etmiştir. Ama Efendimiz'in (s.a) beyanı üzere ayette kastedilenin ufuktaki güneşin yaklaşan ışıkları ile zifiri karanlığın keşiştiği noktayı temsil ettiği ortaya çıkmıştır. Bk. Buhârî, Savm 16; Müslim, Siyam 8.

⁴⁸ Peygamber (s.a) ve Sahabîlerin lügavî tefsir örnekleri için bk. Tayyar, Musâid İbn Süleyman, *et-Tefsîru'l-Lügavî li'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dar-u İbni'l-Cevzi, Beyrut ty, s. 64.

yetinenlerin unutmaması gereken hususlar vardır. Dil öğrenimi kesbi kabul edilmekle beraber günümüzde hiç kimsenin Arapçası Peygamber (s.a) ve sahabenininki kadar saf ve belîğ değildir. Bir kişi kendisini onların seviyesine ulaşmış olarak görse bile ne Efendimiz (s.a) gibi ilahi bir koruma altındadır ne de sahabîler gibi Hz. Peygamber'e (s.a) talebe olma şerefine mazhar olmuştur. Kısacası yorumcu herhangi bir hata yapması halinde hatasını tashih edecek ne bir vahiyne ne de nebevi bir ikazla karşılaşacaktır. Öyleyse lügavî tefsire başvuracak kişilerin başlıca dikkat etmesi gereken hususlar nelerdir?

- Öncelikle kelimeye verilen mananın Arap dilinde kullanılıyor olmasına şaz veya isti'mali nadir türden olmamasına özen gösterilmeli,
- Verilen mana ayetin nüzul sebebine ters düşmemeli,
- Eğer kelime şer'î ve lügavî olarak iki ayrı anlamda kullanılıyorsa -geçtiği cümlelerin siyak ve sibakına uygun olması şartıyla- şer'î mana lügavî manaya takdim edilmelidir. Zira Kur'an Arap lügatını değil İslam şeriatını beyan etmek için indirilmiştir.⁴⁹
- Ayrıca yapılan tefsir Kur'an'daki temel prensiplere aykırı olmamalı,
- Allah ile kulları arasındaki Elçi'nin (s.a) sünnetiyle çelişmemeli,
- Ayetlerin ilk muhatabı olan sahabîlerin anlayışlarıyla da mümkün mertebede örtüşmelidir.

Bu hatırlatmaların ardından serika ayetine tekrar bakalım. Ayetteki kelimelerin hakiki mi yoksa mecazi mi olduğu sorununun aşıldığı düşünülse bile bu seferde farklı meselelerle karşılaşmaktadır. Öncelikle hırsızdan kastedilen kimdir? Bir bahçeden birkaç meyve veya aç karnını doyurmak için ekmek çalan kişi mi? Yoksa başkasına ait kıymetli bir eşyayı çalan mı? Ya da günümüz şartları göz önüne alınarak bakılacak olursa, kamuya ait bir maldan haksız yere fayda sağlayan veya ihalelere yolsuzluk katan kişiler de hırsız olarak nitelendirilmeli midir? Kimdir cezaya müstahak hırsız? Çaldığı malın miktarı az veya çok olsun cezayı gerektirir mi?

Çalınan mal hakkındaki soruların cevap bulduğu varsayılsa bile ayetin zahirinden hareketle herhangi bir uygulamaya doğrudan geçiş zor olacaktır. Çünkü zikredilen "eller" kelimesi hakkında ayette herhangi bir açıklama bulunmadığından hırsızın hangi elinin nereden ve nasıl kesileceği problemi ile karşılaşmaktadır. Arapçada "el" (yed) kelimesi lügatte elin parmaklarından bileğe kadar olan kısmı için kullanılmakla beraber, parmaklardan dirseğe hatta omuza kadar olan kısım için de kullanıldığı görülmektedir.⁵⁰ Peki, hırsızın eli neresinden kesilmelidir? Daha da ötesi, bu el kesme işlemi nasıl olmalıdır? Hırsızın eli bedeninden ayrılmalı mı yoksa ayrılmamalı mıdır? Nitekim Yusuf Suresi'nde anlatılan kıssada, Hz. Yusuf'u elde etmek isteyen kadının arkadaşları, Yusuf'u (a. s) görünce kendilerinden geçip, meyve soymak için ellerine tutuşturulan bıçaklarla meyveleri değil, kendi ellerini

⁴⁹ Tayyar, Musâid İbn Süleyman, *Fusûl fi Usûli't-Tefsir*, Dar-u İbni'l-Cevzî, Beyrut ty, s. 60.

⁵⁰ Bk. İbn Manzur, Cemaluddin el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut 1992, XV, 419; Feyyûmî, Ahmed İbn Muhammed el-Hamevî, *el-Misbahu'l-Münîr*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Beyrut ty. II, 680; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XXXX, 338.

kesmişlerdir.⁵¹ Bu kıssa anlatılırken kullanılan “katta’ne” kelimesi ile serika ayetindeki “fakta’u” kelimesi aynı kökten türemektedir. Hz. Yusuf’u gören kadınların ellerini keserek bedenlerinden ayırmadıkları aşikârdır. O halde hırsıza cezası verilirken eli yaralanmalı mı yoksa bedeninden ayrılmalı mıdır?

Tüm bunlara ilaveten haddin uygulanabilmesi için çalınan mal muhafaza altında olmalı mıdır? Korunan yer nasıl olmalıdır? Hırsıza ceza vermekle beraber çalınan malın tazmini var mıdır? Bu ve benzeri soruların ardı arkası kesilmemektedir. Lügavî yorumların bu soruları yanıtızsız bıraktığı ayet-i kerime ancak sünnet ışığında aydınlatılıp açıklığa kavuşturulabilir. Sünnet-i seniyyedeki veriler sayesinde, şöyle de olabilir, böyle de anlam verilebilir türünden ihtimaller ortadan kaldırılıp, murad-ı ilahiye uygun bir ceza tespiti yapılabilir. Ancak bu tespite geçmeden önce, ayetlerin tefsirinde sünnetin önemine kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır.

Sünnet Mefhumu ve Sünnet-Kur’an İlişkisi

İslam’ın başlangıcında sünnet, Hz. Peygamber’in (s.a) tarik ve sîretine tahsis olunmakla beraber, tedvin devrinin başlaması ve İslami ilimlerin ortaya çıkmasından sonra her ilmin konusuyla ilgili değişik tanımlamalar ile ifade edilmiştir.⁵² On dört asırlık İslam geleneğine bakıldığında, sünnet hakkında genel olarak ifade edilmiş olan başlıca dört tanım bulunmaktadır.⁵³ Bu tanımların hemen hepsinin kesiştiği nokta ise sünnetin Hz. Peygamber’den (s.a) sadır olan sözler, fiiller ve takrirler olduğudur.

Kur’an-ı Kerim’deki pek çok ayeti tefsir etmesi sebebiyle sünnet, Kur’an’ın tercümanıdır, denilebilir. Allah (c. c) “İnsanlara açıklaman için sana da zikri (Kur’ân-ı Kerim’i) indirdik”⁵⁴ buyurarak Hz. Peygamber’e (s.a) en önemli görevinin Kur’an’ı açıklamak olduğunu haber vermiştir.⁵⁵ Bu görev gereği, Hz. Peygamber de (s.a) söz ve fiilleriyle ayetleri beyan etmiştir. Bundan dolayı sünnet, şeriat ahkâmın ortaya konulmasında Kur’an’dan sonra kendisine başvurulmuş İslam dininin kaynakları arasında ilk sırayı almıştır.

Kur’an-ı Kerim’de sünnete ittiba etmeyi emreden ve onu İslam dininde hüccet kılan birçok ayet-i kerime bulunmaktadır. Allah, (c. c) Rasulullah’ın (s.a) müminler için gerek şahsi yaşantılarında gerekse toplum ilişkilerinde örnek bir

⁵¹ Bk. Yusuf 12/31.

⁵² Koçyiğit, Talat, *Hadis Usulü*, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 2.

⁵³ Lügatte iyi olsun kötü olsun her türlü gidişat ve yol anlamına gelen sünnet, (Bk. İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, II, 222.) muhaddislerin çoğuna göre hadisin muradifi olarak kabul edilmektedir. Onların nazarında şer’i hüküm ifade etsin ya da etmesin Hz. Peygamber’in (s.a) bütün sözleri, fiilleri, takrirleri, onun hayatına dair bilgiler sünnettir. Fıkıhçılara göre, Hz. Peygamber’den (s.a) farz ve vacipler dışında sâdır, yapılması halinde sevap terk edilmesi halinde herhangi bir cezayı gerektirmeyen her şeydir. (Sibâî, Mustafa, *es-Sünne ve Mekanetuha fi’t-Teşri’il-İslamî*, Dâru’l-Verrak, Beyrut 1976, s. 43-47.) Usulü fıkıhçılara göre Kur’an dışında Hz. Peygamber’in (s.a) şer’i bir hüküm teşkil eden söz, fiil ve takrirleri sayılan sünnet, kelamcılarının bakış açısıyla bidatın karşıtı şeklinde tanımlanmaktadır. (eş-Şevkânî, Muhammed Ali, *İrşadu’l-Fuhul İla Tahkiki’l-Hakk min İlmî’l-Usul*, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, Dimeşk 1999, s. 31.)

⁵⁴ Nahl 4/44.

⁵⁵ Bk. İbrahim 14/4; Nahl 16/44, 64.

şahsiyet olduğunu⁵⁶ bildirmiş ve O'ndan (s.a) gelen her türlü tevcihatın alınmasını emretmiştir.⁵⁷ "Allah'a ve Rasul'üne itaat edin. Eğer bundan sonra yüz çevirirseniz bilin ki Rasulümüze düşen, sadece açık bir tebliğdir"⁵⁸ diyerek Rasul'üne itaati, kendisine itaat ile eş tutmuştur. Rasulullah da (s.a) bu mahiyette "Bana itaat eden şüphesiz Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de hiç şüphesiz Allah'a isyan etmiş olur"⁵⁹ buyurarak, kendisine itaatin Allah'a itaatle eş olduğunu bildirmiştir. İslam alimleri bu delillerden hareketle Rasulullah'a (s.a) itaatsizliği doğru yoldan sapmak olarak görmüş,⁶⁰ O'nun sünnetinin İslam teşriinin kaynakları arasında Kur'an'dan sonra ikinci sırada yer aldığını, müminlerin dünya ve ahiret saadetine erebilmeleri için sünnetle amel etmeleri gerektiğini⁶¹ ve bu hususta Müslümanların her asırda icma ettiğini belirtmişlerdir.⁶²

Sünnetten müstağni bir şekilde Kur'an ayetlerinin izah edilemeyeceğini anlamak için, Kur'an ve sünnet arasındaki güçlü bağın bilinmesi gerekmektedir. Öncelikle sünnete, Kur'an'da gelen hükümleri teyit etme görevi verildiğini söyleyebiliriz. Şirkten uzak durmak ve tevhidin önemi, büyük günahlardan sakınmak, başkasının canına ve malına kastetmemek, hayırdan ve salih amellerde birbirimizle yarışmak gibi Kur'an'da yer alan hükümler, sünnet tarafından teyit edilmiştir. Örneğin Allah (c.c) "Yetimlere mallarını verin. Temizle (helâl olan ile) habis olanı (haram olanı) değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Muhakkak ki bu büyük bir günahdır"⁶³ buyurmaktadır. Sünnette de bu ayeti teyit sadedinde "Müslüman kişinin malı, kendi rızası olmadıkça helal olmaz"⁶⁴ hadisini görmekteyiz.

Sünnetin Kur'an ile olan başka bir ilişkisi de ondaki mücmel ayetleri açıklamasıdır. Allah'ın (c. c) "İnsanlara açıklaman için sana zikri (Kur'ân-ı Kerim'i) indirdik"⁶⁵ buyurması, sünnetin Kur'an'daki kapalı ifadeleri izah edeceğinin en açık delilidir. Bu konuya dair İmran İbn Husayn'dan yapılan: "Bize Kur'an'dan başka bir şey anlatmayın" diyen bir kişiye "Sen ve senin gibilerine 'Hadi bize öğle ve ikinci namazının dört, akşam namazının üç rekât olduğunu ve ilk iki rekâtında kıraatte bulunulacağını veya Kâbe'yi tavafın etrafında yedi şavt ile tamamlanacağını, sa'yın Safa ve Merve arasında olacağını Kur'an'dan getirin denirse' ne yapacaksınız?" diye karşılık verdiği rivayet,⁶⁶ yeterli bir delil olarak gösterilebilir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere sünnet, Kur'an'da mücmel bir şekilde gelen namazın, orucun, zekâtın ve haccın birçok ahkâmını beyan etmektedir. Allah

⁵⁶ Bk. Ahzab 33/21.

⁵⁷ Bk. Haşr 59/7.

⁵⁸ Maide 5/12.

⁵⁹ Müslim, İman 32-33.

⁶⁰ Bk. Hüseyinî, Ömer İbn Müslîh, *Mekânetu's-Sünneti'n-Nebeviyye*, el-Camiatu'l-İslamiyye, Medine 2011, s. 47.

⁶¹ Bk. Abdülhakîm, Muhammed, *Hucçiyetu's-Sünne*, Mektebetu Beledi'l-Emin, Mısır 2012, s. 15.

⁶² Bk. Câmî, Muhammed İbn Eman Ali, *Menziletu's-Sünne*, Daru'l-Minhac, Kahire 2004, s. 41.

⁶³ Nisâ 4/2.

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIV, 560 (21082).

⁶⁵ Nahl 16/44.

⁶⁶ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvveti ve Marifetü Ahvali Sahibi's-Şerfa*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1985, I, 25.

(c. c) *“Namazı kılın ve zekâtı verin”*⁶⁷ buyurmuş, ancak nasıl namaz kılınacağından ve kimlere ne miktarda zekat verileceğinden bahsetmemiştir. Aynı şekilde Kur’an’da *“Hacc’a gitmeye gücü yetenlere, Allah için o Beyt’i haccetmek, insanların üzerine farzdır”*⁶⁸ buyrulmuş, fakat haccın amellerinden bahsedilmemiştir. Kısaca birçok ibadet ve muamelata dair ayetlerde ifadeler mücmel şekilde yer almış, sünnet ise bunları tafsilatlı bir şekilde izah etmiştir.

Sünnetin ayetlerdeki umumi ifadeleri tahsis⁶⁹ etmesi de Kur’an’ı beyan şekillerindedir. Allah (c. c) Maide Suresi’nde ölü hayvan eti ile kanın haram olduğunu bildirmektedir.⁷⁰ Ayet-i kerimedeki *“meyte/ölü hayvan”* ve *“kan”* kelimesi, her türlü ölü hayvanı ve her türlü kanı kapsamaktadır. Ancak Abdullah İbn Ömer’den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a): *“Bize iki ölü ve iki kan helâl kılınmıştır: İki ölü, çekirge ile balıktır. İki kan ise dalak ile ciğerdir”*⁷¹ buyurarak ayetteki umumi ifadeleri tahsise gitmiş ve bazı ölü hayvan eti ile aslında kan olan bazı hayvan organlarını helal kılmıştır.

Sünnetin Kur’an’ı tebyin etme türlerinden biri de mutlak manadaki ayetleri belli kayıtlar altına almasıdır. Örneğin Allah (c. c): *“Hırsızlık yapan erkek ve kadının ellerini kesin”*⁷² buyurmaktadır. Ayette kullanılan mutlak ifadelerden çalınan malın miktarına bakılmaksızın hadd uygulanacağı anlaşılmaktadır. Ancak Buhârî ve Müslim’in Hz. Aişe’den (r. a) rivayet ettiğine göre Efendimiz (s.a): *“Hırsızın eli çeyrek dinar ve fazlası için kesilir”*⁷³ buyurmuş ve hadd uygulamasını gerekli kılacak çalıntı mal miktarını belirlemiştir. Görüldüğü gibi sünnetin beyanı üzere ayetteki büyük küçük her türlü hırsızlığı kapsayan ifade, belli bir ölçüyle kayıt altına alınmıştır.

Hırsızlık Cezasında Aranılan Şartlar ve Cezanın Keyfiyeti

Lügatte bir şeyi başkasından gizlice almak anlamında olan serika/hırsızlık,⁷⁴ fıkıh ıstılahında ise âkil ve bâliğ bir kimsenin, başkasına ait olduğu hususunda şüphe edilmeyen, koruma altında olan ve hadd uygulamasını gerekli kılacak değerde bir şeyi gizlice almasıdır.⁷⁵

Serika ayetinin zahiri gereğince, yapılan her türlü hırsızlıkta, çalınan malın cinsi ve miktarına bakılmaksızın hadd uygulanması gerekmektedir. Ancak yaptığı fiilin suretinden ötürü kendisine hırsız denilen, fakat serika ayetindeki cezai

⁶⁷ Bakara 2/110.

⁶⁸ Al-i İmran 3/97.

⁶⁹ Tahsis; herhangi bir hükmün şamil olduğu umumun bazı efradının bu hükmün dışında kaldığını beyan etmektir. (Bk. Anzî, Abdullah İbn Yusuf İbn İsa, *Teysîru İlimi Usûli'l-Fıkhi*, Müessesetu'r-Reyyan, Beyrut 1997, s. 269.)

⁷⁰ Bk. Maide 5/3.

⁷¹ İbn Mâce, Etime 31.

⁷² Maide 5/38.

⁷³ Buhârî, Hudud 14.

⁷⁴ Serahsî, Muhammed İbn Ahmed, *el-Mebsût*, Daru'l-Marife, Beyrut 1993, IX, 133.

⁷⁵ Mevsîlî, Abdullah İbn Mahmud, *el-İhtiyar li Ta'îli'l-Muhtar*, Matbaatu'l-Halebi, Kahire 1937, IV, 102.

yaptırma tabi tutulmayan kişiler söz konusudur.⁷⁶ Bundan dolayı bir fiilin hırsızlık sayılabilmesi için hırsızda, malı çalınan kişide ve çalınan malda birtakım şartlar bulunması zorunludur.

Bu şartların ilki, suçlunun mükellef olmasıdır. Erkek olsun kadın olsun bir kimseye hırsızlık haddinin uygulanabilmesi için mükellef yani âkil ve bâliğ olması gerekmektedir. Bu şart, herhangi bir Müslümana şer'î ahkâmın uygulanabilmesi için aranan ilk şarttır.⁷⁷ Nitekim Hz. Peygamber (s.a): “*Şu üç kimseden kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, âkil bâliğ oluncaya kadar çocuktan, aklî dengesi yerine gelinceye kadar deliden*”⁷⁸ buyurmaktadır.

Cezalandırılacak hırsızda aranan bir diğer husus, yaptığı fiilde hırsızlık yapmayı kastetmesidir. Rasulullah (s.a) Allah Teala'nın, hata üzere, unutarak veya baskı ve tehdit altında işlenmiş olan günahları bağışladığı⁷⁹ müjdesini vermiştir. Bir diğer şart ise hırsızın, çalınan malın sahibi ile anne, baba, eş gibi birinci dereceden akrabalık bağının bulunmaması ya da kendisinin, hırsızlık yaptığı kimsenin mülkiyeti altında olmamasıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a) baba oğul arasındaki mal/mülk ilişkisiyle ilgili “*Sen de malın da babana aitsiniz*”⁸⁰ buyurmuştur. Köle ve sahibi arasında yaşanan hırsızlıkla ilgili ise, kaçmış köle için hırsızlık yaptığı takdirde ceza almayacağını ifade etmiş;⁸¹ başka bir rivayette de “*Köle hırsızlık yaptığı takdirde onu, cüzî bir şey mukabilinde olsa dahi satınız*”⁸² buyurmuştur.

Aynı şekilde kıtlık, kuraklık ve açlık gibi hallerde zor durumda kalarak hırsızlık yapmış olmaması, hırsızda aranan bir diğer şarttır. Bir kişi içinde bulunduğu imkânsızlıktan dolayı açlığını ve susuzluğunu gidermek için başkasına ait bir malı ihtiyacı ölçüsünde aldığı takdirde kendisine hadd uygulanmamaktadır.

⁷⁶ Serikanın tanımı yanı sıra onunla bağlantılı olan ve hırsızlık çeşitlerinden sayılan farklı tanımlamalara da işaret etmekte fayda olduğunu düşünüyoruz.

İhtilas/Kapkaç; Kişinin başkasına ait bir malı kasıtlı bir şekilde alenen alıp kaçmasıdır. Hırsızlıkta gizlilik söz konusu iken, ihtilasta yapılan fiilde aletlik vardır. (Bk. İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, VI, 65; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XVI, 17.)

Emanete Hıyanet; Kiralama veya ödünç bırakma hususunda kendisinde güven uyandıran bir kişiye teslim edilen malın zayi olduğu iddiasıyla geri verilmemesidir. (Bk. İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, III, 106.) Hırsızlıkta çalınan mal koruma altında tutulurken; emanete hıyanette ise zayi olan mal, malın sahibi tarafından koruma altında değildir.

Neşl; Türkçede yankesici olarak tanımlanan hırsızlığın gizliden yapılan çeşididir. (Bk. İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, XI, 661; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XXX, 491.)

Nebş; Defnedildikten sonra ölümlerin kefenlerini kabirlerden çalmaya denir. (Bk. İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, VI, 350.) Zikredilen son iki hırsızlık türünde hırz'ın –malın koruma altında- olup olmadığı konusu tartışmalı olduğundan haddin uygulanmasında hilaf bulunmaktadır. (Bk. *el-Mevsuatü'l-Fikhiyyetü'l-Kuveytiyye*, XXIV, 294.) Bu kişilere serika ayetindeki haddin uygulanmasında ihtilaf bulunması onlara herhangi bir cezanın verilmeyeceği anlamını taşımamaktadır.

⁷⁷ İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah İbn Ahmed el-Makdisi, *Ravzatu'n-Nazır ve Cünnetü'l-Münâzir*, Müessesetü'r-Reyyan, Beyrut 2002, I, 154.

⁷⁸ Bk. İbn Mâce, Talak 15.

⁷⁹ Bk. İbn Mâce, Talak 16.

⁸⁰ Ebu Davud, Buyû 77; İbn Mâce, Ticarât 64.

⁸¹ Bk. Dâraikutnî, Hudud ve Diyât 3105.

⁸² Nesâî, Kat'u Sârik 16; İbn Mâce, Hudûd 25.

Efendimiz (s.a): “*Kıtlık döneminde el kesme yoktur*”⁸³ buyurmaktadır. Hz. Ömer’in halifelüğündeki kıtlık döneminde hırsızlara hadd uygulanmaması da bu hususta örnek teşkil etmektedir.⁸⁴

Bir diğer şart ise hırsızın çaldığı malı hırsızlık tarifine uygun olarak gizli bir şekilde almasıdır. Yan kesici, kapkaççı ve kendisine bırakılan mala ihanet edip geri iade etmeyenler, Hz. Cabir’den rivayet edilen “*Haine, müntehibe (kapkaççıya) ve muhtelise (yan kesiciye) el kesme cezası uygulanmaz*”⁸⁵ hadisine göre hadd uygulanacak kişilerin dışında tutulmuştur. Bu kişilere el kesme cezasının uygulanmaması, onlara herhangi bir cezanın verilmeyeceği anlamını taşımamaktadır. Burada, sadece hırsızlıktan dolayı uygulanan serika ayetindeki cezai yaptırımın sureten hırsızlığa benzeyen bazı fiilleri işleyen kişileri kapsamadığına dikkat çekmekteyiz.

Hırsızda olması gereken başka bir şart ise çalınan malda hakkı olduğu şüphesinin bulunmamasıdır. Mesela bir kişi, mülkiyet şüphesi bulunan ganimet veya beytülmalden çalarsa ya da borcunu ödememekte direnen bir kişinin alacaklısı, ona vermiş olduğu malı ele geçirip alırsa, fukahanın büyük çoğunluğuna göre haddin uygulanmaması gerekmektedir.⁸⁶ Zira İbni Abbas’tan yapılan bir rivayete göre ganimet malları içinde yer alan bir köle, ganimet malından çalmış ve durum Rasulullah’a (sav) bildirilince: “*Allah’ın malının bir bölümü onun bir kısmını çalmıştır*”⁸⁷ buyurarak kölenin elini kestirmemiştir.

Hırsızlık haddinin uygulanabilmesi için hırsızın yanı sıra, malı çalınan kimsede de bazı şartlar aranmaktadır. Öncelikle malı çalınan kişi belli olmalıdır. Çünkü hadd uygulaması ancak mal sahibinin şikayeti üzere mümkündür. Mal sahibinin meçhul olması ve şikayetin gerçekleşmemesi durumunda hadd düşmektedir.⁸⁸

Ayrıca malı çalınan kişi malın gerçek manada sahibi olmalıdır. Mal sahibinin vekili, mal sahibinden ödünç alan veya kiralayan kişiler hariç olmak üzere, malı gayri meşru bir şekilde yanında bulunduran kişiler/hırsızlar, malla ilgili herhangi bir hak iddiasında bulunamayacaklarından, haddin uygulanıp uygulanmaması hususunda ihtilaf bulunmaktadır.⁸⁹

⁸³ Hatîb el-Bağdadî, Ebu Bekr Ahmed İbn Ali, *Tarih-u Bağdad*, Dâru Kütübî'l-İlmiyyeti, Beyrut 1995, VI, 259.

⁸⁴ Bk. İbnu'l-Kayyim Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye, *İ'lâmü'l -Muvakkî'in an Rabbi'l-Âlemîn*, Matbaatü's-Sa'âde, Mısır 1955, III, 10.

⁸⁵ Ebu Davud, Hudud 13.

⁸⁶ Bk. İbn Rüşd el-Kurtubî, Ebu'l-Velid Muhammed İbn Ahmed, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1995, IV, 1750.

⁸⁷ Nesâî, Kat'ü's-Sârik 16; İbn Mâce, Hudûd 25.

⁸⁸ Bk. İbn Nuceym, Zeynuddin İbn İbrahim, *el-Bahru'r-Râik Şerh-u Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kütübî'l-İslamî, Beyrut ty, V, 66.

⁸⁹ Hanefilere göre malın gaspçıdan çalınması durumunda hadd uygulanırken hırsızdan çalınması durumunda ise uygulanmamaktadır. (Bk. İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, II, 415.) Maliki ve Şafiilerin – mercuh olan- görüşüne göre ise kişinin, malın gerçek manada sahibi olup olmaması haddin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Zira mal gaspçıdan veya hırsızdan çalınsa da malın hürmeti devam etmektedir. Hanbeli ve Şafii mezhebinin racih olan görüşü ise, herhangi bir şey mal sahibi veya onun vekili dışında birinden çalınırsa hadd uygulanmaz. Çünkü mal sahibi malını elinde

Hırsızlıkta çalınan malda olması gereken şartlara gelirse, bunların ilki ve en önemlisi malın belli bir miktara ulaşmış olmasıdır. Ayetin zahiri, çalınan malın miktarından bahsetmemektedir. "وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ" "hırsızlık yapan erkek ve kadın" kelimeleri cins isim olup, çaldığı şeyin miktarı ne olursa olsun hırsızlık yapan herkesi kapsamaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte Efendimiz (s.a)'den "Allah, hırsızlık yapan kimseye lanet etsin. İp çalıp eli kesilene, yumurta çaldığı için eli kesilene lanet etsin"⁹⁰ şeklinde rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetten anlaşılan ise hırsızlık hadd uygulamasında, çalınan malın belli bir nisaba ulaşmasının gerekmediğidir.⁹¹ Çünkü Efendimiz (s.a) kıymet yönünden fazla bir değeri olmayan şeyleri misal getirmiştir. Ancak meşhur olan görüş –alimler arasında miktarında farklılıklar bulunsa da- hırsıza hadd uygulanabilmesi için çalınan malın belli bir mali değere ulaşması gerektiği şeklindedir.⁹² Nitekim Efendimiz (s.a) bu hususta: "Hırsızın eli, ancak çeyrek dinar ve daha fazlası için kesilir"⁹³ ve "Çeyrek dinar için el kesiniz. Bundan daha aşağısı için el kesmeyiniz"⁹⁴ buyurmaktadır.

Ancak bu durumda getirmiş olduğumuz rivayetler arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Muhaddislerin rivayetler arasındaki zahirî tenakuzu gidermek için başvurdukları yöntemlere göre hareket edilip, hadislerin arasını cem/te'lif etme yoluna gidilecek olursa; ilk rivayette yumurta ve ip ile kastedilenin, gürz ve gemi halatı gibi değerli şeyler olduğunu söylemek mümkündür. A'meş'den rivayet edildiğine göre şöyle demektedir: "Buradaki yumurtadan maksadın demir topağı olduğu, bazı iplerin de birkaç dirhem ettiği kanaatinde idiler."⁹⁵ Bununla birlikte başka bir teville gidilerek, hadiste yumurta ve ip hırsızını zecretmek kastedilmiştir, denilebilir. Yani basit şeyler çalarak bu kötü fiile alışmanın neticesinde, gün gelir elinin kesilmesini hak ettirecek değerde şeyleri çalabileceği ifade edilmiş olabilir.

Malda aranan diğer bir şart da, çalınan malın mülkiyet altına alınabilen ve satışı helal olan bir şey olmasıdır. Yani mülkiyet altına alınması ve satışı helal olmayan domuz, içki gibi bir şeyin çalınması durumunda hadd uygulanmamaktadır.⁹⁶ Peygamber Efendimiz (s.a) içkinin sadece içilmesini yasaklamakla kalmamış, ticaretini de haram kılmış ve "İçkiye on yönden lanet edilmiştir: İçkinin kendisine, onu imâl edene, imâl etmek isteyenine, satıcısına, müşterisine, taşıyanına, taşıttırana, kazancını yiyene, içene ve içirene"⁹⁷ buyurmuştur.

→

bulunduran, onu himaye edendir. Malın kendi sahibinde veya vekillerinde bulunmaması onu zayıf olmuş mal konumuna düşürmektedir. Bk. *el-Mevsuatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveyytiyye*, XXIV, 306.

⁹⁰ Buhârî, Hudud 14.

⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, Mektebetü'l-Kâhire, Kahire 1968, IX, 105.

⁹² Bk. Zuhaylî, Vehbi, *el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletuhu* Darul-Fikr, Dimeşk ty., C. VII, s. 5434.

⁹³ Müslim, Hudud 3190.

⁹⁴ Müsned, 24725.

⁹⁵ Buhârî, Hudud 8; Müslim, Hudud, 7.

⁹⁶ Kurtubî, Muhammed İbn Ahmed, *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, Kahire 1964, VI, 159.

⁹⁷ İbn Mâce, Eşribe 6.

Bunun yanı sıra hadd uygulanabilmesi için çalınan malın hırsız⁹⁸ (koruma) altında iken alınmış olması gerekmektedir. Bir malın hangi durumlarda koruma altında olacağı konusunda farklı görüşler olsa da İslam âlimleri malın koruma altında iken alınmış olması şartının gerekliliği hususunda ittifak halindedirler. Örneğin bir iş yerinde bulunan kasa, sahibi bulunsun ya da bulunmasın o iş yerindeki paranın hırsız sayılmaktadır.⁹⁹

Lügavî tefsirle tespiti mümkün görünmeyen, hırsızlık fiilinde olması gereken şartların hadislerle belirlenmesinden sonra serika ayetindeki “fakta’u” ve “eydiyehuma” kelimelerinin mecazi anlam taşıdığı kabul edilirse, hırsızın işlediği suç oranında hapiste tutulması gibi, kişiyi bu fiilden uzak tutacak farklı uygulamalara başvurulabilir. Bu sayede suçlu hırsızlık yapma kudretini kaybetmiş olacağından verilmesi gereken ceza ifa edilmiş olur. Nitekim, Hz. Adem’den (a. s) günümüze kadar insanlık tarihinde hırsıza uygulanan farklı cezalar bulunmaktadır. Örneğin; Hz. Yusuf’un (a. s) hırsızlık görüntüsü verdirerek¹⁰⁰ kardeşlerinden birini o dönemki Ken’ânî ceza sistemine uygun olarak yanında alıkoyduğu bilinmektedir.¹⁰¹ Eski İran, Sümer ve Babil kanunlarında da çalınan malın birkaç katının tazmin ettirilmesinden hırsızın öldürülmesine kadar çeşitli yaptırımlara rastlanmıştır. Eski Türk ve Roma hukukunda da zararı tazmin ettirmekten hırsız köle edinmeye ve öldürmeye kadar varan bir dizi müeyyidelerle karşılaşmaktadır.¹⁰²

Ayetteki tartışmaya konu olan kelimeler hakiki anlamda kabul edilip fukahaya ait musannefâta müracaat edildiğinde ise, hırsızın sağ elinin kesileceği görülmektedir. Buna, ayetteki mutlak "ءل" “el” kelimesini belli ölçüde takyid eden, İbn Mesud’a (r. a) ait “Sağ ellerini kesiniz” şeklindeki kıraat delil olarak getirilmektedir.¹⁰³ Elin nereden kesileceği hususuna gelindiğinde ise dört fıkh mezhebine göre, bilekten olacağı şeklindedir.¹⁰⁴ Bu konuda Abdullah İbn Ömer’den rivayet edilen, Efendimiz’in (s.a) bir hırsızın elini bileğinden kestirdiği¹⁰⁵ hadisi delil olarak zikredilmektedir.

El kesme cezasının kısaca tarihçesine bakılacak olursa, İslam öncesi Arap toplumunda var olduğu görülecektir. Bu cezayı ilk olarak Kureyş’in tatbik ettiği söylenmektedir. Müleyh b. Amr b. Huzaa’nın müttefiki olan Düveyk adında birisi Kâbe’nin hazinelerini çaldığı için Kureyş tarafından eli kesilerek

⁹⁸ Hırs sözlükte “bir şeyin korunduğu yer” demektir. Terim olarak ise ev, dükkân, çadır gibi genellikle insanların mallarını korumak için yaptıkları yerleri ifade eder. (Bk. Bardakoğlu, Ali, “Hırsızlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 387.

⁹⁹ Bk. İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehid*, IV, 1746.

¹⁰⁰ Bk. Yusuf 12/70-76.

¹⁰¹ Bk. Taberî, Muhammed İbn Cerîr, *Camiu’l-Beyân fî Te’vîli’l-Kur’an*, Müessesetü’r-Risale, Beyrut 2000, XVI, 183.

¹⁰² Bk. Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 384.

¹⁰³ Bk. İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali İbn Ahmed, *el-Muhallâ bi’l-Âsâr*, Daru’l-Fikr, Beyrut ty, XII, 355; *el-Mevsuatü’l-Fıkhyyetü’l-Kuveyyiyye*, 2002, XXIV, 336.

¹⁰⁴ Bk. İbn Kudâme, *Ravzatu’n-Nazır*, 9, 121.

¹⁰⁵ Bk. Beyhakî, *Sünen*, VIII, 271.

cezalandırılmıştır.¹⁰⁶ Burada anlaşıldığına göre, İslam öncesi Arap toplumunda var olan bu ceza, bazı şartlar çerçevesinde İslam hukuk sistemine dahil edilmiştir. Bu uygulama cahiliye toplumundaki örflerden İslam hukukuna intikal eden tek cezai yaptırım değildir. Örneğin; İslam'daki kan bedeli, Efendimiz'in (s.a) dedesi Abdulmuttalib'in yaptığı adak üzere oğlu Abdullah'ı boğazlamak yerine yüz deve kurban etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu miktar, Cahiliye Araplarında kan bedeli olarak kabul edilmesinin ardından, İslam'ın gelmesiyle de şer'î hukuk sistemine intikal etmiştir. Bu hususta Efendimiz'in (s.a) "*Ben iki kurbanlığın oğluyum*"¹⁰⁷ dediği, bununla da babası Abdullah ve dedelerinden Hz. İsmail'i (a. s) kastettiği aktarılmaktadır. Dolayısıyla zamana ve toplumların içinde bulunduğu şartlara göre uygulanışında birtakım değişiklikler kabul edilse de,¹⁰⁸ İslam hukukunun oluşumu sürecinde kendisine dahil edilen örfler, şer'î bir nass ile kayıt altına alınmış ise süreklilik ifade etmektedir. Bununla birlikte İslam hukuku, sistemleştikten sonra da İslam'a yeni giren toplumların örfüne önem göstermiş ve şer'î nasslara aykırı olmamak kaydıyla her örfü coğrafyası nispetinde geçerli kılarak kendi sistemine dâhil etmiştir. Bu konu, fıkıh usulü kaideleri arasında "العادة محكمة إن لم تخالف" "*Adetler, şeriata aykırı olmadığı sürece muhkemdir*"¹⁰⁹ şeklinde kendisine yer edinmiştir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus daha vardır. Hırsıza verilecek cezaî yaptırımın el kesmek şeklinde olduğu kabul edilse bile "*Kardeşinize karşı şeytanın yardımcısı olmayınız*"¹¹⁰ hadisi gereğince hırsızın gözetilmesi gerekmektedir. Hadd uygulanacak kişide iyileşmesi muhtemel herhangi bir hastalık varsa beklenmeli, hamilelik vb. durumlar için hadd tehir edilmelidir. Hadd için uygun bir vakit seçilmeli, suçlu, cezanın verileceği yere getirilirken kendisine yumuşak davranılmalı, küfredilmemeli, itilip kakılmamalıdır.¹¹¹ Mahkûma sadece yaptığı suçun cezası verilmeli, bunun ötesine geçilmemeli, ceza uygulaması bittikten sonra da suçluya ihsanda bulunulmalıdır.¹¹² Nihayetinde hırsız, içerisinde yaşadığı toplumun bir ferdidir. Onu topyekûn kaybetmek yerine topluma kazandırılması için çalışılmalıdır. Aksi takdirde kişi, dışlanmışlığın verdiği hisle hırsızlıktan daha büyük suçların faili olabilir.

Sonuç

Allah'ın insanlığa seslenişinden neyi kastettiğini anlamak isteyen kişinin iyi bir yorumcu olmasının yanı sıra, İslam'ı bütün kaynaklarıyla ele alması gerekmektedir. Aksi takdirde mütekamil İslam nizamının ortaya koyduğu hükümlerin hikmetini anlamak mümkün değildir. Bu hükümlerden "hırsıza

¹⁰⁶ Bk. İbn Kesîr Ebu'l-Fida İsmail ibn Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Daru İbni'l-Cevziyye, Beyrut 1999, III, 394.

¹⁰⁷ Bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 604-609.

¹⁰⁸ Günümüzde kan bedelinin para birimleri üzerinden verilmesi gibi.

¹⁰⁹ Suyûti, Celaleddin Abdurrahman İbn Ebi Bekr, *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999, s. 89.

¹¹⁰ Buharî, Hudud 6.

¹¹¹ Bk. Müslim, Hudud 5.

¹¹² Bk. Dârakutni, Hudud ve Diyat IV, 97 (3163).

verilecek ceza” incelendiğinde, İslam’ın tek kaynağının Kur’an-ı Kerim olmadığı, onun toplum hayatını düzenleyen temel kaideleri taşıdığı, bu kaidelerin ise sadece lügat bilgisi ile yorumlanmasının yanlış sonuçlar ortaya çıkaracağı anlaşılacaktır. Yapılması gereken, toplumların içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınarak ayetlerin, sünnet, icma ve kıyas gibi İslam hukukundaki diğer kaynaklardan faydalanılarak izahıdır.

Serika ayetindeki hüküm hakkında genel olarak iki tür değerlendirme bulunmaktadır. Bunların ilki, hırsız hırsızlıktan alıkoyacak herhangi bir yaptırım; ikincisi ise bileğinden infisal edilmek suretiyle sağ elinin kesilmesidir. Bu cezanın tahakkuk edebilmesi için de vuku bulan hırsızlığın taşınması gereken asgari şartlar;

- Hırsızın mükellef yani âkil ve bâliğ olması,
- Yaptığı fiilde hırsızlık yapmayı kastetmesi, unutarak veya baskı ve tehdit altında olmaması,
- Çalınan malın sahibi ile anne, baba, eş gibi birinci dereceden akrabalık bağının bulunmaması ya da kendisinin hırsızlık yaptığı kimsenin mülkiyeti altında olmaması,
- Kıtlik, kuraklık, açlık gibi hallerde, zor durumda kalarak hırsızlık yapmış olmaması,
- Çaldığı malı hırsızlık tarifine uygun olarak gizli bir şekilde alması,
- Çalınan malda hırsızın hakkının olduğu şüphesinin bulunmaması,
- Malı çalınan kişinin belli olması,
- Malı çalınan kişinin malın gerçek manada sahibi olması, mal sahibinin malını gayri meşru bir şekilde yanında bulunduran kişilerden olmaması,
- Malın belli bir -nisab- miktarına ulaşmış olması,
- Çalınan malın mülkiyet altına alınabilen ve satışı helal olan bir şey olması,
- Çalınan malın belli bir koruma altında olmasıdır.

İncelemiş olduğumuz serika ayeti örneğinden anlaşıldığı gibi İslam hukuk sistemi, Kur’an dışındaki diğer teşri kaynaklarıyla bir bütündür. Parçaları birbirinden ayrı tutularak tatbik edilebilecek bir sistem değildir. Hiçbir şer’î mesele, tek bir kaynak çerçevesinde ele alınarak hüküm verilmemeli, bütün kaynaklar bir araya getirilerek doğru bir sonuca ulaşılmaya çalışılmalıdır. Bu kaynaklar içerisinde Kur’an’dan sonra ikinci sırada yer alan sünnet aracılığıyla ayetlerin doğru bir şekilde anlaşılıp yorumlanması, dinde aşırı olarak görülen veya gösterilen anlayışların ortadan kaldırılmasına vesile olacaktır.

Ayrıca İslam’a göre serika ayetindeki cezanın tahakkuk edebilmesi için birçok şart aranması, İslam’ın insanların bedenine zarar vermeyi arzulamadığının; bilakis kişilerin yaşam hakkı ve beden bütünlüğünü koruma yanlısı olarak tavır aldığının ve asıl hedefin suçluyu değil suçu ortadan kaldırmak olduğunun en açık göstergesidir.

Kaynakça

- Abdulhakîm, Muhammed, *Hucciyetu's-Sünne*, Mektebetu Beledi'l-Emin, Mısır 2012.
 Ahmed İbn Hanbel (ö. 241/855), *Müsnedü'l- İmam Ahmed İbn Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2001.
 Aliferkevus, Ebu Ali el-Muîz, *el-İnâra Şerhu Kitabı'l-İşâra*, Daru'l-Mevki', Cezayir 2009.

- Anzî, Abdullah İbn Yusuf İbn İsa, *Teyşîru İlmi Usûli'l-Fıkhi*, Müessesetu'r-Reyyan, Beyrut 1997.
- , *el-Mukaddimatu'l-Esasiyye fi Ulumi'l-Kur'an*, Merkezi Buhusi'l-İslamî-Leeds, İngiltere 2001.
- Ateş, Süleyman, "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 4, Ekim 1991, ss. 320-327.
- Bardakoğlu, Ali, "Hırsızlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, C. 17, ss. 384-396.
- Beyhaki, Ebu Bekir Ahmed İbn Hüseyin İbn Ali (ö. 458/1066), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Matbaatu Meclisi'd-Daireti'l-Mearifi'n-Nizamiyye, Hindistan 1923.
- , *Delâilü'n-Nübüvveti ve Ma'rifetü Ahvali Sahibi's-Şeriatı*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985.
- Buhârî, Muhammed İbn İsmail (ö. 256/869), *Sahihu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Zühayr, Dâru Tûgi Necât, Dimeşk 2000.
- Câmî, Muhammed İbn Eman Ali, *Menziletu's-Sünne*, Daru'l-Minhac, Kahire 2004.
- Cürcanî, es-Seyyid Şerif (ö. 816/1413), *Tarifât*, Daru Sadet, İstanbul ty.
- Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (ö. 385/995), *Sünenu'd-Dârakutnî*, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2004.
- Ebu Davud, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistânî (ö. 275/889), *Sünenü Ebî Davud*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut ty.
- Ebu Mansûr, Muhammed İbn Ahmed el-Ezherî el-Herevî (ö. 370/980), *Tezhibu'l-Lüğa*, Dar-u İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 2001.
- Ebu'l-Beka, Eyyub İbn Musa el-Hüseynî el-Haneî, *el-Külliyat Mu'cem fi'l-Mustalahat ve'l-Furûk el-Lügavî*, Müessesetu'r-Risale, Beyrut ty.
- el-Mevsuatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye*, Kuveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı, Kuveyt ty.
- Eyyup, Hasan Muhammed, *el-Hadis fi Ulumi'l-Kur'an ve'l-Hadis*, Daru's-Selam, İskenderiye 2004.
- Feyyûmî, Ahmed İbn Muhammed el-Hamevî (ö. 770/1368-69), *el-Misbahu'l-Münîr*, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut ty.
- Günay, Hacı Mehmet, "Nüşûz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 33, ss. 303-304.
- Hâkim, Ebu Abdullah Muhammed İbn Abdullah en-Nisâbüri (ö. 405/1014), *el-Müstedrek*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Hasan, Muhammed Ali, *el-Menar fi Ulumi'l-Kur'an mea Medhal fi Usûli Tefsir ve Mesadiruhu*, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2000.
- Hatîb el-Bağdadî, Ebu Bekr Ahmed İbn Ali (ö. 463/1071), *Tarih-u Bağdad*, Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- Hüseynî, Ömer İbn Müslîh, *Mekânetu's-Sünneti'n-Nebeviyye*, el-Camiatu'l-İslamiyye, Medine 2011.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali İbn Ahmed (ö. 456/1064), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Daru'l-Fikr, Beyrut ty.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail İbn Ömer (ö. 774/1373), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Daru İbni'l-Cevziyye, Beyrut 1999.
- İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah İbn Ahmed el-Makdisî (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, Mektebetü'l-Kâhire, Kahire 1968.
- , *Ravzatu'n-Nâzir ve Cünnetü'l-Münâzir*, Müessesetu'r-Reyyan, Beyrut 2002.
- İbn Mâce, Muhammed İbn Yezid el-Kazvîni (ö. 273/887), *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru İhyâ Kütübi'l-Arabiyye, Mısır ty.
- İbn Manzur, Cemaluddin el-Ensârî (ö. 711/1311), *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut 1992.
- İbn Nüceym, Zeynuddin İbn İbrahim (ö. 970/1563), *el-Bahru'r-Râik Şerh-u Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kütübi'l-İslamî, Beyrut ty.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed İbn Ahmed el-Kurtubî (ö. 520/1126), *Bidayetu'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1995.
- İbn-i Faris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekerriyya (ö. 395/1004), *Mu'cemu Makayisi'l-Luga*, (thk. Abdüsselam Muhammed Harun), Matbaatu Mustafa el-Babi'l-Halebi, Mısır, 1970.
- İbnu'l-Kayyim Ebu Abdillâh Muhammed İbn Ebi Bekr el-Cevziyye (ö. 751/1350), *İ'lâmü'l-Muvakki'în an Rabbi'l-Âlemîn*, Matbaatü's-Sa'âde, Mısır 1955.
- Kazvîni, Ahmed İbn Faris İbn Zekerriyya (ö. 395/1004), *Mu'cemu Mekayisi'l-Lüğa*, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1979.
- Kırbaçoğlu, M. Hayri, "Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler", *İslami Araştırmalar*, C. 5, S. 4, Ekim 1991, ss. 271-283.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Usulü*, TDV Yayınları, İstanbul 1992.
- Kurtubî, Muhammed İbn Ahmed (ö. 671/1273), *el-Camiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, Kahire 1964.
- Mevsilî, Abdullah İbn Mahmud (ö. 683/1284), *el-İhtiyar li Ta'li'l-Muhtar*, Matbaatu'l-Halebî, Kahire 1937.

- Molla Hüsrev, Muhammed İbn Ferâmuz (ö. 885/1480), *Haşiyetü't-Tarsûsi alâ Mirâti'l-Usûl*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ty.
- Müslim, İbnu'l-Haccac en-Neysabûrî (ö. 261/875), *Sahihu Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru'l-Hayâ Kütübi'l-Arabiyye, Mısır, ty.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ebî Şuayb (ö. 303/915), *el-Mücteba (es-Sünen)*, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetü'l Matbuati'l-İslamiyye, Halep 1986.
- Okumuş, Mesut, "Semantik ve Analitik Açından Kur'an'da "Salât" Kavramı", *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 6, 2004/2, ss. 1-30.
- Okuyan, Mehmet, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 23, S. 23, 2007, ss. 93-133.
- Sabûnî, Muhammed Ali (ö. 2015), *et-Tibyan fi Ulumi'l-Kur'an*, Mektebetü'l-Gazzalî, Dimeşk 1981.
- Serahsî, Muhammed İbn Ahmed (ö. 483/1090), *el-Mebsût*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1993.
- Sibâî, Mustafa (ö. 1964), *es-Sünne ve Mekânetuha fi't-Teşri'l-İslami*, Dâru'l-Verrak, Beyrut 1976.
- Soysaldı, Mehmet, Kur'an'da Salât Kavramının Semantik Analizi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, Ekim 2010 – Mart 2011, ss. 43-56.
- Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman İbn Ebi Bekr (ö. 911/1505), *el-Eşbah ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- Şevkânî, Muhammed İbn Ali (ö. 1250/1834), *İrşadu'l-Fuhul ila Tahkiki'l-Hakk min İlmi'l-Usul*, Daru'l-Kitab el-Arabî, Dimeşk 1999.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr (ö. 310/923), *Camiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2000.
- Tayyar, Musâid İbn Süleyman, *et-Tefsîru'l-Lüġavi li'l-Kur'ani'l-Kerîm*, Dar-u İbni'l-Cevzî, Beyrut ty.
- , *Fusûl fi Usûli't-Tefsîr*, Dar-u İbni'l-Cevzî, Beyrut ty.
- Tirmizi, Muhammed İbn İsa (ö. 279/892), *Sünenü't-Tirmizi*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Mektebetü Mustafa el-Bâbi el-Halebi, Mısır 1975.
- Ünver, Mustafa, *Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü*, Sidre Yayınları, Ankara 1996.
- Vahidî, Ebu'l-Hasen Ali İbn Ahmed (ö. 468/1076), *Esbabu Nuzûli'l-Kur'an*, Daru'l-İslah, Demmam 1992.
- Yavuz, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1999.
- Zebîdî, Muhammed İbn Muhammed İbn Abdurrezzak (ö. 1205/1791), *Tâcu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kâmûs*, Daru'l-Hidaye, Beyrut ty.
- Zerkeşî, Bedruddin Muhammed İbn Abdullah (ö. 794/1392), *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ty.
- Zuhaylî, Vehbi (ö. 2015), *el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletuhu*, Darul-Fikr, Dimeşk ty.